

ROBERT RAPONJA
GABRIJEL PERIĆ

ČITAČ LJUDI

LEYKAM
international

Robert Raponja / Gabrijel Perić

ČITAČ LJUDI

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

UVODNA STUDIJA – PROLOG
Milica Lukić

PRIJEVOD NA ENGLISKI / STRUČNI KOMENTAR
Željka Flegar

AUTORICA ILUSTRACIJA
Ria Trdin

LEKTURA I KOREKTURA
Milica Lukić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
Tvrтко Gregurić

© 2025 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji drugi
način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Knjiga je nastala prema kazališnom autorskom projektu koji su oblikovali Robert
Raponja, Gabrijel Perić, Ria Trdin, Željka Flegar i Tatjana Šuput Raponja.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva kulture
i medija Republike Hrvatske.

ISBN 978-953-340-211-6

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001265159

ILUSTRACIJA NA KORICAMA
©Gabrijel Perić

TISKARA
Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u travnju 2025.

ROBERT RAPONJA / GABRIJEL PERIĆ

ČITAČ LJUDI

Zagreb, 2025.

SADRŽAJ

(PRO)ČITAN BIVA TKO ČITA

(Nekanonsko čitanje monodrame *Čitač ljudi*) 7

Prolog(os) 9

Fragment prvi: O naslovu 12

Fragment drugi: O imenima 17

Fragment treći: O *svetoj geometriji* 27

Epilog(os) 34

AUTORSKI PROJEKT

Robert Raponja / Gabrijel Perić /

Ria Trdin / Željka Flegar / Tatjana Šuput Raponja

ČITAČ LJUDI 35

LUCIJAN 37

GAJBA 40

ŠKOLA 53

PAS 60

SAN 65

AUTHORIAL PROJECT

Robert Raponja / Gabrijel Perić / Ria Trdin /

Željka Flegar / Tatjana Šuput Raponja

THE READER OF PEOPLE71

LUCIAN 73

THE PLAYPEN 76

SCHOOL 91

THE DOG 99

A DREAM 104

ČITAČ LJUDI I OTJELOVLJENI

DRAMSKI PRIJEVOD III

O autorima..... 133

Teatar Fort Forno 141

Milica Lukić

(PRO)ČITAN BIVA TKO ČITA

(Nekanonsko čitanje monodrame *Čitač ljudi*)

PROLOG(OS)

Kako ćemo što pročitati (a glagol čitati, reći će Pennac, ne *podnosi zapovjedni način*¹), doživjeti i shvatiti ovisi o cjelokupnom našem iskustvu, svemu što jesmo. To *sve što / tko jesmo* postavljat će perspektivu (profesionalno ili neprofesionalno čitanje), određivati dubinu i slojevitost čitanja, prilagođavati filtere. Onaj koji čita i njegov čita(la)čki medij međuovisni su, svatko sa svojom energijom i vibracijskim potpisom, pa će i to *presuditi* (su)igri u kojoj su se našli – koliko će se i kako jedno drugome otvoriti i podati (jer dok čita, čitač/čitatelj istovremeno biva čitan), hoće li uopće htjeti progovoriti... Hoće li proces čitanja biti *kao iz otvorene knjige* ili će trebati razbijati šifru? Kako god, koliko god, kada god i gdje god da se čita, čitanje uvijek ostaje *nedočitano* – jer znakovi imaju stotine lica i njihovih sjena, pa pri tumačenju ne podliježu linearnosti, iako je linearnost u prirodi nekih od njih (jezičnih).

Ovdje se stoga, u skladu s navedenim, nudi fragmentarno, nekanonsko čitanje teksta (i izvedbe) monodrame *Čitač ljudi*, autorske priče mladoga osječkoga glumca

¹ Usp. Daniel Pennac, *Od korica do korica*, Irida, Zagreb 1996., 15.

Gabrijela Perića u koju se ugradilo suautorsko iskustvo renomiranoga redatelja, kazališnog pedagoga i sveučilišnog profesora Roberta Raponje. Njihova je autorska suigra izrasla u dvojezični hrvatsko-engleski projekt koji cjelovitim čine dramaturginja Tatjana Šuput Raponja, likovna umjetnica Ria Trdin te Željka Flegar, autorica prilagodbe teksta na engleski jezik.

Čitač ljudi stihovana je i djelomice rimovana, egzistencijalna monodrama pisana u prvom licu, prožeta humorističnim tonom, koja prati put od rođenja do *dasaka koje život znače* glavnoga protagonista Lucijana Svedružića. Taj se *put* otvara u pet slika koje čine koordinatni sustav monodrame: *Lucijan, Gajba, Škola, Pas i San*, ujedno pet određujućih *poglavlja* knjige života glavnoga protagonista kroz koja on čita druge i sebe, pripremajući se za ostvarenje svoga sna, glumački poziv u kojemu će moći operacionalizirati stečeno znanje i primijeniti sve *pročitano*. Drugi, oni u kojima se *ogledao* na tom putu, sada će imati mogućnost čitati njega, tražiti se, a možda i pronaći (jer *gluma je neprestano traženje*, reći će Lucijan) i uhvatiti svoj odraz kroz njegovu glumu, ako budu dovoljno *opismenjeni* te znali i mogli primiti ono što im se daje. Bit će to i dalje uzajaman – terapijski i iscjeljujući – proces, zajedničko unutarnje putovanje vođeno *jasnom namjerom* (a jasna namjera kreativna je sila koja stvara opipljivu energiju u kvantnom polju mogućnosti, kako nas poučava suvremena znanost i njezini najupečatljiviji glasnogovornici poput Joea Dispense, Brucea Liptona i dr. Taj će se proces osim kroz jasnu namjeru odvijati i u *dobroj vjeri*, kako će to *urbi et orbi* objaviti Lucijan predstavljajući se u prvoj slici: *Obraćam vam se jednostavno i neposredno, / u dobroj*

vjeri da tako je primjereno i zgodno, / i neka vas to ne čudi, jer s jasnom namjerom / dođoh do vas: predstaviti vam hoću svoj plan / te zajedno s vama koji ste puni razumijevanja i dobrote, / hvaliti želim i slaviti one trajne ljudske vrednote / o kojima pisci pišu, slikari bojama iskazuju svoja osjećanja, / a glazbenici neuhvatljivim zvukovima vode nas na čudesna / unutarinja putovanja i svatko je pozvan da svoj doprinos da, / tako sam i samog sebe – u druženju s vama – zamislio ja.

Lična zamjenica – ja – iz prve slike postat će posvojna – vaš – u zadnjoj slici potpisanoj s *Vaš Lucijan Svedružić* i ostaviti dojam epistolarne odjave kakvom se završavaju intimna pisma. Proživljena čita(la)čko-glumačka interakcija stvorila je ozračje bliskosti i prepoznavanja koje izrasta u spoznaju da smo, naoko različiti, svi Jedno (jer od Jednoga i potekosmo).

A sada iz fragmenata koji su autorici bili voljni progovoriti pokušajmo naslutiti cjelinu, meditirajući o naslovu, vlastitim imenima i *svetoj geometriji* teksta.

FRAGMENT PRVI: O NASLOVU

Rječnička definicija glagola *čitati*, od koje je nastala imenica *čitač* iz naslovne sintagme, kaže kako je riječ o višeslojnom procesu *razumijevanja* onoga što je napisano, a koji počiva na sposobnosti uočavanja, prepoznavanja, povezivanja i tumačenja znakova kako bi se na kraju shvatilo sadržaj, značenje ili ideju sadržanu u tekstu.² Čitanje pak predmnijeva pismenost. U skladu s tim, čitač/Čitač (ako ovu imenicu shvatimo kao osobno ime, o čemu ćemo u dijelu teksta *O imenima*) je onaj koji ne može nego biti opismenjen. Međutim, ako je *pismovni medij* neočekivan, nije doslovce tekstualan, nego je poosobljen, što sugerira drugi član naslovne sintagme – *ljudi*, onda je jasno da rečena definicija mora doživjeti metaforičku preobrazbu. Ona se u hrvatskom jeziku prepoznaje i u brojnim frazemima koji se tiču čitanja. Primjerice, *čitati / očitati (održati / držati) bukvicu komu* odnosno *prekoriti / koriti koga, izgrditi ga, uputiti mu zamjerke; čitati /*

² Usp. https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fipIWRA%3D (pristupljeno 3. ožujka 2024.); čitanje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 3. 3. 2024. <<https://enciklopedija.hr/clanak/citanje>>.

pročitati između redaka (redova), tj. shvatiti skriveni smisao, naslutiti nešto što nije izrečeno; *čitati komu misli* ili *čitati koga / čitati koga kao (otvorenu) knjigu* kada je jasno što tko smjera; shvaćati čije misli, osjećaje, namjere bez njegove volje³, što je frazem kojim se i sam *tri u jedan* glavni protagonist monodrame služi sintetizirajući tako tematsko-motivski svijet teksta i njegove izvedbe: *gledam razne ljude oko sebe, čitam ih kao knjige* (Lucijan, slika 1.). Svi osim prvoga (*čitati kome bukvicu*) navedeni frazemi mogu se primijeniti u kontekstu čitanja ljudi, pa su u suglasju s naslovom našega dramskog teksta.

Naš je dakle *čitač ljudi*, Lucijan Svedružić, koga osobnim imenom upoznajemo u prvoj slici monodrame, usmjeren na recepciju *sveukupnih znakovnih procesa* u svojoj okolini, što podrazumijeva proširenu definicija čitanja⁴. Njegovo je čitanje *ciljano* i višedimenzionalno jer podrazumijeva sve vidove ljudske verbalne i neverbalne komunikacije, i traži angažiranje svih osjetila, ne samo osjetila (vanjskoga/tjelesnoga) vida. Pomni čitač ljudi čita s poštovanjem i uvažavanjem, kako nas poučavaju značenja staroslavenskoga glagola *čisti* koji osim čitati znači i *poštovati, uvažavati*⁵; on promatra, gleda i vidi vanjskim i unutarnjim očima, na što rječito upozorava i etimologija imenice *vid* u svom praindoeuropskom korijenu *vid-/ved-* koji sugerira spoznaju i znanje (sanskr. *veda*: sveto

³ Prema Antica Menac, Željka. Fink Arsovski, Radomir Venturin, *Hrvatski frazeološki rječnik*, Školska knjiga, Zagreb 2014., 55, 221, 490.

⁴ Usp. čitanje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 4. 5. 2024. <<https://enciklopedija.hr/clanak/citanje>>.

⁵ Stjepan Damjanović, Ivan Jurčević, Tanja Kušćević, Boris Kuzmić, Milica Lukić, Mateo Žagar, *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*, Matica hrvatska, Zagreb 2004., 304.

znanje, nauk)⁶. Jednako tako on i sluša, kuša i opipava, on čuti i sanja kako bi *pročitao* multiverzum čovjekov (a ne samo njegov *dlan*), a sve mu je to činiti istovremeno i iz matriksa (tijela) i onih prostora (i vremena) u kojima postoji izvan njega, cijelošću svoga bića. Već je čitati koga iz verbalnih poruka složen proces jer svaki je jezik i u svom organskom i u svom standardiziranom obliku raslojen, a onda se opet individualizira kroz pojedinačne govornike; nije samo denotativan, već je i konotativan, pun metafora i drugih stilskih sredstava kojima se deriviraju nova značenja... Jezik je na koncu prema definiciji simbolička praksa! S druge strane, neverbalno ponašanje ili govor tijela posebna je vrsta *kriptografije* koja traži ispravan *ključ* za dekodiranje. Čovjek neverbalne poruke odašilje izrazima lica, grimasama, dodirima, pokretima, pozama, tjelesnim ukrasima (npr. odjeća, nakit, frizura, tetovaže i sl.), čak i tonom, bojom te snagom glasa⁷, i to često čini istovremeno u mreži različitih kulturoloških okvira. Zato je *čitanje ljudi* pravo umijeće, čak filozofsko, jer teži jasnom uvidu (koji uz mudrost *filozof ljubi*).

Lucijan Svedružić je *antropočitač*; čita ljude jer ga to, kako sam kaže, *zabavlja i pomalo rastužuje, ponekad čak i izluđuje* (Lucijan, slika 1.), ali pravi razlog njegovu čitanju jest upoznavanje i spoznavanje samoga sebe kroz druge kao svoja oGLEDAla, da pronikne u ukupnost onoga što čini njegovo sebstvo, ličnost i individualnost, da postane SVOJ (*Oj, budi svoj!*)⁸. Čitajući tako druge Lucijan čita i

⁶ Ivan Andrijanić, *Gramatika sanskrta*, Školska knjiga, Zagreb 2018., 325.

⁷ Usp. Joe Navarro, *Šta nam svako telo govori*, Laguna, Beograd 2020., 22. Vidi i: Allan Pease – Barbara Pease, *Velika škola govora tijela*, Mozaik knjiga, Zagreb 2008.

⁸ Prema stihu pjesme *Budi svoj* Augusta Šenoe.

sama sebe jer se u drugima ogleda, o čemu će sam reći: (...) *ali upravo me to određuje – / slušajući i gledajući druge, razumijem sebe i / uvijek se pitam nanovo: Tko sam ja? Kako bih ja postupio? Što / napravio? Bih li viknuo, kriknuo ili šaptom procijedio kada sam / u životnoj dilemi ili bih se pak osmjehnuo, rukom odmahnuo uz misao: i to će proći?! / Što me drugom približava, a što me od njega ili nje, ili njih udaljava?* (Lucijan, slika 1.) Kvaliteta čovjekova života na Zemlji podrazumijeva stalnu interakciju s drugima i razmjerna je, među ostalim, stupnju takve vrste *opismenjenosti*. A da je onomu tko je pismen *dobro živjeti na zemlji*⁹ poučio nas je i srednjovjekovni grčki intelektualac Konstantin Ćiril Filozof svojim sustavom pismena koji danas poznajemo pod nazivom glagoljica.

Lucijan ima još jedan razlog za postizanje majstorstva u čitanju ljudi, a taj je njegov sanjani poziv – gluma. Glumački se poziv možda od svih postojećih poziva i profesija na svijetu ostvaruje u prostoru najveće slobode, one u kojoj je moguće postati i neko vrijeme biti *sve i sva* kao Huizingin *Homo ludens*¹⁰. Da bi bio *sve i sva*, glumac mora postati velemaistor u čitanju sebe i drugih, za što su potrebni iskustvo i rast, jer je pozornica života, na kojoj su mu već rođenjem dodijeljene različite uloge, istovremeno niz proba – od čitače do generalne – za onu teatarsku. Lucijan će to u prvoj slici dati naslutiti u rečenici: (...) *i*

⁹ Dio poruke posredovane pismenima u azbučnom nizu prvoga slavenkog pisma: *Azъ buky vѣdѣ glagoljo dobre estъ živeti zelo zemli*, što u slobodnom prijevodu glasi *Ja, koji poznajem slova, kažem da je dobro živjeti na zemlji veoma / Ja kršćanin, koji slova znam, govorim da je dobro časno živjeti na zemlji*. Usp. Milica Lukić – Vera Blažević Krezić, *Nova vita glagoljici. Glagoljica iz perspektive znanstvenih, kulturnih i kreativnih praksi*, Filozofski fakultet Osijek – Sveučilišna naklada, Osijek – Zagreb, 2019., 56.

¹⁰ Usp. Johan Huizinga, *Homo ludens*, Naprijed, Zagreb 1992.

igram se nanovo sebe: kakav sam nekada bio, dok nisam znao gdje se krije tajna moga jastva.

A teatarska pozornica traži od njega – aristotelovski – najviši stupanj vjerodostojnosti u *oponašanju* života i zamjeni zbilje, jer glumac-čitač ljudi jest *posrednik* između *napisanoga* i onoga tko sluša i gleda kako bi ga, provevši kroz *kátharsis*, potaknuo da se vrati samome sebi, u Sada.

FRAGMENT DRUGI: O IMENIMA

Najvažnijom sastavnicom identiteta svakoga čovjeka jest osobno ime. Ono ga, kao duhovno-fizičko načelo, identificira, *izdvaja* i individualizira, govori o njegovu (pojedinčevu) podrijetlu i značenju (ali i imenodavateljima!), razgranavajući se vremenom antroponimijski u dvojstvenu (ime i prezime), pa i trojstvenu formulu (ime, prezime, nadimak). Ime je prema vjerovanju bliskosti naroda bilo ravno suštini, biću imenovanoga, pa se poznavanje nečijeg imena poistovjećivalo s poznavanjem njegova bića. Imati dakle ime značilo je isto što i postojati, a nemati ga isto što i ne postojati.¹¹ Tako se i u monodrami *Čitač ljudi* imenom ovjerava postojanje njezina glavnog protagonista – Lucijana Svedružića, a po njemu imanentno i njegova genetskog izvorišta (*gen(itori)*: majka, otac, djed zajedno s ostalim genetskim precima; N. B. prezime je nasljedno porodično ime¹²),

¹¹ Usp. Dubravka Saulan, Leksička analiza mitopoetskog imenovanja u *Revizoru* N. V. Gogolja, *Folia Onomastica Croatica* 20 (2011), 175; usp. i <https://nova-akropola.com/covjek-i-svijet/antropologija/antroponimija-o-znacenju-i-podrijetlu-imeni/> (pristupljeno 20. ožujka 2024.)

¹² Usp. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/prezimeni> (pristupljeno 20. ožujka 2024.)

koje je sastavnicom službene imensko-prezimenske formule što ga predstavlja, ali i svih onih koji su važni za gradbu mreže njegove priče: njegove prijateljice Mije, psa Aje (prva inačica teksta monodrame) / Časte (konačna inačica teksta monodrame), članova plemena izmaštanih prijatelja – Ljudića: Oki, Boki, Loki, Roki, Zoki, Moki, Zuki, Cuki, Muki i obiteljske susjede – Tete Sveznalice.

U svijetu kojim vlada poetska funkcija, kakav je svaki književni tekst, imena su uglavnom *mitopoetična*, dakle motivirana. Značenje osobnoga imena često već na prvu odaje karakter nekoga lika, definira njegov identitet, a time i autorsku – kontekstualnu – namjeru u skladu s latinskom izrekom *Nomen est omen: Ime je znak*. I ovdje je tako, što posebice potvrđuje ime glavnoga protagonista: *Lucijan* je muški parnjak u hrvatskoj kulturi imenovanja vrlo prisutnoga (svetačkokršćanskoga) ženskog imena *Lucija* koje dolazi od latinske riječi *lux* (u genitivu *lucis*) što znači svjetlo, sjaj, jasnoća. *Lucijan* je dakle Onaj Koji Svijetli = Svjetlan, što je i logično – jer čitati se ne može u mraku, samo na jasnu svjetlu, pa onaj koji umije čitati ljude, prodirući ispod površine – rentgenski, u sve slojeve *napisanoga*, u palimpseste čovjekove, mora biti Svjetlan i mora biti obdaren dobrim *vidom* (po zagovoru sirakuške svete, imenjakinje Lucije¹³), vanjskim i unutarnjim (kada oko postaje srcem). Glavni je protagonist jedini imenovan punom imenskom formulom, dakle imenom i prezimenom, *službeno*. Staje takav pred *druge*, mnoge (*dobre ljude*, kako će sam reći u prvoj slici), kao jedan i jedinstven, predstavljajući im se uvriježenim, društveno

¹³ Usp. Lucija, sv., <https://proleksis.lzmk.hr/2606/> (pristupljeno 2. svibnja 2024.)

prihvatljivim (administrativnim) obrascem, kao svojevršnim jamstvom za sve ono što iza njega (obrasca) i u njemu stoji, pa o prirodi njegova karaktera rječito govori i drugi član imenske formule – prezime Svedružić. U toj poimeničenoj složenici prepoznajemo dvije gradbeno-jezične sastavnice: neodređenu zamjenicu u srednjem rodu *sve* (*sav, sva, sve*) i korijenski morfem *druž-* (od *drug-*) što ga nalazimo u glagolu *družiti se*, imenicama *druženje, družba* i njihovim izvedenicama. *Svedružić* bi dakle bio onaj koji rado boravi u društvu s drugima, zapravo sa *svima* (*koliko vas ovdje ima*, reći će Lucijan predstavljajući se u prvoj slici), koji je druželjubiv, komunikativan, prijateljski raspoložen (stsl. *drugъ* = prijatelj; *družьba* = prijateljstvo; *družьbnъ* = prijateljski¹⁴). U hrvatskome imenoslovlju takvo prezime uistinu postoji (vjerojatno postalo od nadimka)¹⁵, i istraživanja pokazuju da je podsvjestan učinak koje ono ima na ljude vrlo pozitivan i prijateljski, da asocira na aktivnost, pažljivost, ozbiljnost, kreativnost, velikodušnost, veselje i sreću.

Lucijan je Svedružić dakle prijateljski nastrojen i *dobrovoljan*, otvoren i pristupačan, komunikativan, što će osim njegovim prezimenom biti posredovano i načinom na koji se obraća publici (i čitatelju) kao primateljima poruke i sugovornicima – konativnojezičnom, neposrednom, izvornom i organskom komunikacijom: *Dobra vam večer, dobri ljudi, i lijep pozdrav svima, / kolikogod vas ovdje i na cijelom svijetu ima* (Lucijan, slika 1.) Zamijetiti je kako je sve dobro i lijepo – i večer, i ljudi i pozdrav, i sve usmjereno

¹⁴ *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*, 73-74.

¹⁵ *Enciklopedija hrvatskih prezimena* (ur. S. Grigić), Nacionalni rodoslovni centar, Zagreb 2008., 981.

na zajedništvo, na *ubrajanje*, jer samo tako tonirana komunikacija pristaje *sve-družiću*. Važno je zamijetiti još jednu pojedinost referirajuću se na ime, a ta je da predstavljajući se, glavni protagonist kaže: *Lucijan danas je moje ime, Svedružić prezime* (Lucijan, slika 1.) *Danas* – a ne uvijek i zauvijek. Takav koncept priziva drevnu praksu prisutnu u postupcima imenovanja u brojnim kulturama. Naime, uz zajednice u kojima je ime bilo trajni pratilac i simbol osobnosti od trenutka kada je nekome dano (obično u trenutku rođenja / krštenja), postoje i one, primjerice autohtona američka, indijanska kultura jedna je od njih gdje se tijekom života osobno ime mijenja zajedno s osobom koja ga nosi, prati njezine ritmove i prepoznavanje svrhe. Jer život i jest vječna mijena, a osoba koja ga živi u njegovim je – prirodnim – ritmovima i sama multidimenzionalno promjenjiva, i to na različitim razinama svoga postojanja, i kao biće *vrste* (Homo sapiens), ali i kao sociološko biće i na koncu (ili na početku) kao individua. Dakle, Lucijan Svedružić ono što (tko) jest danas ne mora biti, i po zakonima prirode neće biti sutra; njegovo će raspoloženje i osjećaji, a i njegova svrha biti drugačiji. Ovdje osim odjeka drevne prakse imenovanja valja *spaziti* još jednu – vremensko-duhovnu – dimenziju ako Lucijanovo *danas* zamijenimo drugim vremenskim prilogom: *sada*. Kada to učinimo, onda jasno čujemo da Lucijan govori: *Sada, ovoga trenutka, baš za vas, ja sam Lucijan Svedružić. Uхватite njegov kairos, uhvatite moć sadašnjeg trenutka, jer život se odvija SADA! Budite PRISUTNI u sada! Ta podtekstna poruka zapravo je dijelom pripadajuća suvremenom*

filozofu, piscu i duhovnom učitelju Eckhartu Tolleu¹⁶, koji podsjeća da su u dijakroniji samo sinkronijske sekvence *stvarne* i *naše* (one koje u vremenskom konceptu postojanja NISU SADA, one nam ne pripadaju), a dijelom jednom drugom suvremenom duhovnom piscu Michaelu Brownu¹⁷ i njegovu učenju o *procesu prisutnosti*.

Lucijan Svedružić ono što ili tko jest danas ne mora i neće biti sutra iz još jednog, za ovaj kontekst (pre)važnog razloga: on je glumac, i biti Lucijan Svedružić samo je jedna od njegovih teatarskih uloga, ona u kojoj je *danas Čitač Ljudi* (što bi se u kontekstu imenovanja u ovu tekstu moglo tretirati stečenim imenom ili nadimkom, koje u pismu valja ovjeriti velikim početnim slovom obaju sastavnica sintagme), njegovim riječima: *sada i ovdje (...) tri u jednom, jedan u trojici, trojica za jednoga u ovoj priči* (Lucijan, slika 1.) Glumac neće zauvijek ostati Lucijan Svedružić. On je to *sada*, te određene *večeri* ili tih određenih *večeri*, kako se razabire iz uvodnoga njegova pozdrava: *Dobra vam večer, dobri ljudi...* (Lucijan, slika 1.) Promjena uloga – *igrati druge ljude* – kazat će Lucijan (Lucijan, slika 1.), u *prirodi* je glumačkoga poziva. Doduše, Lucijan Svedružić i da nije glumac ima pravo promijeniti osobno ime, ono mu je zakonom zajamčeno.¹⁸

Ostala imena iz *mreže* priče Lucijana Svedružića nisu toliko motivacijski *prozirna* kao njegovo, ali kontekst nam dopušta ipak ponešto zaključiti o njima i njihovoj ulozi u

¹⁶ Usp. Eckhart Tolle, *Moć sadašnjeg trenutka*, V.B.Z., Zagreb 2019.

¹⁷ Michael Brown, *Proces prisutnosti*, V.B.Z., Zagreb 2009.

¹⁸ ime. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 3. 4. 2024. <<https://enciklopedija.hr/clanak/ime>>.

monodrami. Lucijanova školska prijateljica zove se Mija. Pisano u navedenu obliku to se žensko ime u hrvatsko-me imenoslovniku dovodi u vezu s različitim ženskim imenima i drži se uglavnom njihovom skraćenicom (npr. Marija od latinskoga Maria, a podrijetlom hebrejskoga Miryām¹⁹ i dr.), pa se se njegovo značenje tumači s obzirom na značenje imena iz kojeg se izvodi.²⁰ Također, ime Mi(j)a je na hrvatskome prostoru romanska inačica srednjovjekovnoga osobnog imena Eufemija.²¹ Mi ćemo se njegovim značenjem poigrati *mitopoetski*, u skladu s onim što sugerira kontekst monodrame, jer on je jedini relevantan. Ako se navedeno ime zapiše u obliku Mia, tada postaje homografom posvojnoj zamjenici ženskoga roda u talijanskom jeziku – *mia*, a ako ga se zapiše kao Mija, tada istoj talijanskoj zamjenici postaje izgovornim parnjakom – homonimom u značenju *moja*. U priči o svo-me odrastanju Lucijan Svedružić spomenut će Miju pet puta, a svako će njezino afektivno spominjanje sugerirati intimnost, bliskost, povjerenje i posebnost koje obično u životu obgrljujemo posvojnomoj zamjenicom *moj*, *moja*, *moje*: kao školarac Lucijan još nije *svedružić* – nije se volio družiti, *osim s Mijom* (Škola, slika 3.); sva djeca u školi bila su nestašna, *osim Mije* (Škola, slika 3.); njezino je ime na popisu Lucijanovih pravih prijatelja uz Ljudiće i psa Aju/Častu (Pas, slika 4.); svoj san o glumi ispričao je majci i Miji, a ona ga je *pažljivo slušala i samo rekla: „Znala sam.“* (San, slika 5.); na koncu – priključio se dramskoj školskoj grupi *u kojoj je bila i Mija* (San, slika 5.)

¹⁹ Usp. <https://jezik.hr/osobna-imena.html> (pristupljeno 6. svibnja 2024.)

²⁰ Usp. <https://www.znacenjeimena.com/mija/> (pristupljeno 6. svibnja 2024.)

²¹ Usp. <https://jezik.hr/osobna-imena.html> (pristupljeno 6. svibnja 2024.)

Ime čijim je *nadjevateljem* sam Lucijan Svedružić – Aja²² – ono je žutoga psa lutalice *kojeg svakog sam dana sretao na putu do škole, / i koji me uvijek pratio i čekao na izlasku iz škole, / i kojemu sam uvijek davao pola svoje užine*, kako će ga opisati Lucijan (Pas, slika 4.) To se ime, iako spomenuto samo dvaput, doima poput tepanja za uspa-vanku i dječjega jezika, a i u asonantno-aliteracijskom suzvučju je s imenom Mija; jednako kao i ono izaziva ugodu, milinu, bliskost, utjehu, prijateljstvo i poseban oblik *svjetlosnojezične* komunikacije – tišinom. Aja je jedina koja jezikom može čitati s Lucijanova dlana, koja njegove emocije čita iz mirisa kože, dodira i zagrljaja... Sam će reći: *Sa svima sam, osim sa svojom Ajom / svojim Častom, psom, štucao i mucao. (...) Otkrivao mi je iz dana u dan što znači biti / privržen, odan, smiren; što znači biti sada i ovdje, / prisutan, postojan* (Pas, slika 4.). Stoga je i Aja u Lucijanovu svijetu *mía*, posvojena, *moja*. Naslućujemo u tom imenu jezičnu igru iako u nekim jezicima ono uistinu postoji kao osobno ime, npr. u arapskom (kao kratica od Āiṣā) i turskom u značenju *živa, postojeća, čudo, sveto*²³.

Stupanj bliskosti s nekim pokazuje se i posebnim imenima, uglavnom nadimcima, koji se iz ljubavi i miline daju drugima, pa tako Aja ima i svoj alias – Často (ime koje će prevladati u konačnoj inačici teksta monodrame). *Odmilice-umiljenice* kao izrazi bliskosti i simpatičnosti obično nastaju kraćenjem ili kakvim drugim tvorbenim postupkom. Naslućujemo da bi i ovdje moglo biti tako pa da je Často zapravo kraticom za Častislav ili Časlav, narodno (slavensko) ime, koje se u srednjem vijeku često

²² U prvoj inačici teksta pas je nosio ime Aja.

²³ Usp. Mate Šimundić, *Rječnik osobnih imena*, Matica hrvatska, Zagreb 2006., 5.

pojavljuje kao vladarsko. To je dakako za naš kontekst redundantno, ali bi etimologija toga imena kontekstu mogla poslužiti: tvorbene sastavnice prvoga oblika imena – Častislav – vrlo su prozirne i sugeriraju čast i slavu, dok bi drugi oblik – Časlav – govorio o nekome *tko očekuje slavu, koji se nada slavi, koji sluti slavu ili slavu predosjećajući* (prema stsl. *čāēati* = čekati, očekivati; nadati se, predosjećati, slutiti²⁴). Oba se tumačenja uklapaju u naš kontekst. Nisu li upravo glumci oni koji se nadaju slavi, koji očekuju, predosjećaju ili slute kako će ih neka uloga proslaviti, kako će jednoga dana biti čašćeni i slavljani, kako će biti slavni?!

U ovoj monodrami status osobnoga imena ima i umanjenica množinskoga oblika imenice ljudi – *Ljudići*, na što navodi njezino bilježenje velikim početnim slovom. Kao opća imenica rječnički je neovjerena, ali vrlo prisutna u razgovornom i književnoumjetničkom stilu hrvatskoga jezika (pa i nekih drugih južnoslavenskih jezika). Ljudići su Lucijanovi posjetitelji iz mašte, nešto poput roda čovjekolikih sićušnih bića, koji neodoljivo podsjećaju na Domaće iz *Šume Striborove* Ivane Brlić Mažuranić. Domaći su u Ivaninu priču uskočili iz bijeloga kamina u slavonskobrodskoj kući Brlićevih, a Ljudići u Lucijanovu iz kopije Renoirove slike *Doručak na brodicu* s porukom: „*Mi smo tu da ne budeš sam*“ (Gajba, slika 2.), pa ih je Lucijan, čim je svladao inicijalni strah, *posvojio* sintagmom *moja ekipa* i nadjenao im kratka ritmizirana imena: Oki, Boki, Loki, Roki, Zoki, Moki, Zuki, Cuki, Muki, koja se doimaju kao razigrane, poskakujuće *odmilice* za

²⁴ *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*, 303.

izmaštana bića, njegove imaginarne prijatelje, *kratkih, tankih nogu, oštarih zuba i žučkastih očiju* koja su se pojavila *iz utrobe brodice, radili grimase i glasali se, / rastrčali se po slici, a onda su se probili i stali trčati po sobi*, a jedan od njih *plazio je jezik, namigivao, kesio se* (Gajba, slika 2.). Sva su ta imena u službi atmosfere koja okružuje maloga *gajbaša* u njegovu svijetu mašte gdje, pošto se oslobodio straha, i sam pršti od nesputane radosti, u prostoru autentične slobode, koju na javi ne uspijeva uvijek doseći.

Vlastitim je imenom, zapravo nadimkom, u ovoj monodrami postalo i predikatno ime *teta sveznalica* (teta je sveznalica) = Teta Sveznalica, što ga je *jednoj teti iz susjedstva* (Gajba, slika 2.) nadjenulo Lucijan. Privilegija da upravo ona zasluži vlastito ime (a ne primjerice mama, tata i djed – oni ostaju apelativima) naslućuje se iz Lucijanova vjerovanja da će ga *krema iz zlatne kutije* (Gajba, slika 2.) koju je donijela na dar njegovoj majci, svojom čarobnom moći učiniti nevidljivim. To je bila Lucijanova tajna (i trajna) želja iza koje stoji bolan osjećaj djeteta da je svojoj okolini samo smetnja i gnjavaža: *A ja sam naučio nestajati, odlutati. Biti tu, a u stvari ne biti tu. / Shvatio sam: kad me nema, nikome ne smetam. / Odlučio sam više puta stvarno nestati, biti nevidljiv, proziran. / To je bila moja tajna* (Gajba, slika 2.).

Nevidljivi Lucijan i vidljivo ime Tete Sveznalice tako postadoše komplementarni!

Kakogod, *Nomen est omen*: sva vlastita imena u ovoj monodrami doista su *znak* iz kojega je iščezla *saussureovska* proizvoljnost kao veza označitelja i označenoga, tj. izraza i sadržaja, i na njezino se mjesto uglavila motiviranost

uvjetovana kontekstom, zbog čega je njihovo značenje simbolično, što će književni teoretičari u svijetu književnoga teksta tumačiti terminom *mitopoetika imena*.

FRAGMENT TREĆI: O SVETOJ GEOMETRIJI

Pojam *sveta geometrija* kojim smo se poslužili u imenovanju trećega fragmenta čitanja *Čitača ljudi* ne treba dakako shvatiti posve doslovno, u svojoj složenosti koja stoji iza njega, već u njegovim obrisima koji su plodni za naše razmišljanje, a s njima se kao bića imanentno možemo poistovjetiti. Držimo da je postupak strukturiranja teksta i njegove izvedbe u pet slika (ponavljamo: *Lucijan, Gajba, Škola, Pas i San*) rezultat *uspostavljanja božanskoga reda* po jasnoj autorskoj namjeri počivajućoj na simbolici broja pet, i to pitagorejskoj. Tim je filozofskim začetnicima misli o simbolici brojeva – pitagorejcima – petica bila broj središta, sklada i ravnoteže. Pitagorejski simbolizam proizlazi iz spoznaje da je broj pet zbroj prvoga parnog i prvoga neparnog broja ($2 + 3$) te njegova položaja koji zauzima na sredini niza prvih devet brojeva. U broju pet tako se realizira ideja *svetoga braka*, spajanja zemaljskoga (2) i nebeskog (3) principa. Broj pet simbolizira i čovjeka koji je stao raširenih ruku. Povezanost čovjeka sa simbolikom broja pet prema pitagorejcima izražava se i preko pet osjetila, a u njihovoj filozofiji on dobiva i simboliku petog elementa, kvintesencije ili etera. U

modernoj numerologiji taj se broj poistovjećuje sa slobodom na svim planovima čovjekova bivstvovanja te s kreativnosti.²⁵

Nije stoga slučajno što je svijet teksta i izvedbe *Čitača ljudi* ostvaren pentagramski: jer kao dramska forma, u svojoj drevnosti – *pjesničko umijeće* – teži skladu i ravnoteži, čiji se *mythos* posreduje glumcem kao utjelovljenjem *svega što jest*, zemaljskog i nebeskog, a stane u pet elemenata (voda, vatra, zemlja, zrak, eter). Već rekosmo, čovjek u stojećem položaju raširenih ruku jednako je pentagram, poučili su nas tomu i starorimski arhitekt Vitruvije i veliki Leonardo da Vinci. Susljedno tomu, formula dalje glasi: čovjek pentagram = glumac (= zvijezda). Glumac dakle i gluma mogu se postvariti i ostvariti samo u prostoru slobode, u kojem je kreativnost oboje – i imanentna (preduvjetna) i proizvedena.

Lucijan kao glavni protagonist i otjelovljenje Glumca i glume posvećen je osvajanju i proizvodnji te slobode, za sebe i druge, otkrivajući ju i *kreirajući* te potičući druge da učine isto kako bi zapodjenuli *svetu* – pentagramsku – *(su)igru*, što smo već u uvodu naglasili. Iako je sloboda temeljno obilježje svakoga bića u njegovoj *nultoj točki*, ugrađena u njegov bivstveni kod – originalni *blueprint* – čovjek u matriksu zaboravlja na njezin izvorni oblik, okus i miris, pa ju, iskušavajući različite oblike neslobode, mora ponovno otkri(va)ti. Zato Lucijanova trajna preokupacija i jest *baviti se sobom*, igrati se iznova *izvornoga sebe* vođen delfskim imperativom *Gnothi seauton!* Tek samospoznajni – *ego-centrični* – proces omogućit će mu

²⁵ <https://arhiva.portalnovosti.com/2012/08/simbolika-brojeva-prvi-dio/> (pristupljeno 28. travnja 2024.)

vraćanje u punu moć; tek spajanjem svih fragmenata duše postat će CIO. A samo iz CIJELOGA može se biti i čovjekom i glumcem.

Probijanje do prostora slobode iz mreže neslobode u ovoj se monodrami simbolično odvija kroz dvije dramske slike: *Gajba* i *Škola*. One su posvećene prvim dvama formativnim razdobljima glavnoga protagonista, obiteljskom i školskom odgoju, otvarajući niz univerzalnih problema i izazova koji prate ta razdoblja u svakom vremenu i u svakom prostoru, ali i one specifične za određeni prostor i vrijeme. Zajedničko je tim dvama *okvirima*, iako ih se percipira kao *sigurne zone* u čovjekovu formiranju, udaljavanje od autentičnosti. Svaki je okvir *ograničenje*, ali ga ljudska bića (na kolektivnom stupnju svijesti) moraju iskusiti kako bi spoznali što zapravo sloboda jest, koliko su udaljeni od nje i kako se do nje dolazi. Različite su ograničavajuće životne učionice zapravo – paradoksalno – čovjekove (i glumčeve) najbolje prijateljice; ako se znade (poput *oulipovaca*²⁶) pročitati potencijal ograničenja, onda one doslovce postaju *akademije* – vježbališta za dosezanje (pentagramske) slobode. Cijeli taj zahtjevan i bolan proces u autorskom viđenju Perića i Raponje nije lišen duhovitosti, i to one *kishonovskog* tipa koja prosijava možda najrječitije iz slike *Gajba*, a posebno upečatljivom postaje u svojoj izvedbenoj inačici, kada poprima novu dinamiku što ju uz riječi proizvodi i tijelo u prateću pokretu i zvuku. Univerzalni obrazac učenja oponašanjem

²⁶ Članovi skupine Oulipo (matematičari i književnici) koja je kao Radionica potencijalne književnosti osnovana 1950. godine u Francuskoj, temeljeći *proizvodnju* književnosti na odgovarajućem *ograničenju* i razvijanju potencijala toga ograničenja. Usp. Ivana Buljubašić, *Oulipo i književnost ograničenja*, Naklada Ljevak, Zagreb 2018.

i ponavljanjem od najranije dobi u ovoj slici postaje specifičan u odnosu na prostor i vrijeme upisane u televizijske reklame i propagandne poruke koje će uglavnom prepoznati govornici hrvatskoga jezika, ali i oni iz regionalnoga okružja u posljednjih četrdesetak godina (*Ujutro za dobar dan, uvečer za dobar san! Kraš Express. Nemoj misliti na torticu... Halo, halo, stani malo, grickaj Čipi čips! Bronhi, lakše se diše! Bilo kuda, Kiki svuda! Ako nije savršeno, nije Ledo! Fant, Fant, fantastično! Fant! Od srca, srcu! Podravka! Perilica dulje živi uz Calgon! Danas pere Čarli!*). Iako prožeta duhovitošću, ova dramska slika u skladu s prethodno definiranim *ograničenjem* primarnoga odgojnog okvira u svojim slojevima pohranjuje niz ozbiljnih tema koje obilježuju suvremena društva. Istaknut ćemo samo neke: nedostatak kvalitetnoga roditeljskog vremena za dijete uzrokovan sve većim radnim obvezama; površna zainteresiranost za dijete pri čemu darovi zamjenjuju pažnju; neprepoznavanje stvarnih djetetovih potreba – da ga se sasluša, čuje, vidi, prepozna; život u buci (*svi govore u isti glas*) suvremenoga svijeta gdje gotovo nitko ne zastaje da bi poslušao drugoga i stvarno ga doživio, a kamo li da bi čuo i doživio sama sebe; društveno prihvatljivo *tavorenje* u zoni ugođe, nesvjestan život *na autopilotu*... Sva ta ograničenja u sebi nose klicu iz koje iz Rasta sloboda, a u koju će mali Lucijan i doslovce i metaforično zakoračiti iz *gajbe* uz pomoć svojih imaginarnih prijatelja Ljudića, s čijim smo se imenima i svrhom već ranije upoznali u ovome tekstu.

Tako će biti i s brojnim izazovnim ograničenjima sekundarnoga odgojnog okvira predstavljena u dramskoj slici *Škola* koja se mogu sažeti u sintagmi *biti drugačiji*.